

СПОРТИВНЕ ВІДЕОІНТЕРВ'Ю В УКРАЇНСЬКІЙ І НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ: ПРИЧИНИ КОМУНІКАТИВНИХ НЕВДАЧ

Христина ДЯКІВ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра загального мовознавства,
кафедра міжкультурної комунікації та перекладу,
вул. Університетська, 1/343, 1/417 Львів, Україна, 79001,
тел.: (0 322) 239 47 56*

Розглянуто проблеми типології комунікативних невдач у спортивних відеоінтерв'ю українською і німецькою мовами. Визначено тематику та жанрово-мовну специфіку спортивних відеоінтерв'ю, причини комунікативних невдач у них з огляду на позиції інтерв'юера і респондента, як і на комунікативний шум і структурні рівні досліджуваного жанру. Встановлено спільне і відмінне у невдачах спортивних відеоінтерв'ю в обох лінгвокультурах.

Ключові слова: комунікативна невдача, спортивне відеоінтерв'ю, українська лінгвокультура, німецька лінгвокультура.

Постановка проблеми. Одна з ознак вільного і незалежного суспільства – вільна і незалежна журналістика, головним джерелом інформації в якій поруч із інтернетом залишається телебачення. Часто ЗМІ пропонують численні інтерв'ю з діячами економіки та політики, на противагу яким спортивні відеоінтерв'ю (далі – СВІ) вирізняються стислістю, динамічністю, прозорістю і незалежністю в обох лінгвокультурах (далі – ЛК). Тому в них відразу очевидні недостатні комунікативна і мовна компетенції як журналістів, так і спортсменів. Це, відповідно, зумовлює виникнення комунікативних невдач (далі – КН), помилок і непорозумінь у спортивних інтерв'ю. Саме наявність КН є як критерієм якості того чи іншого інтерв'ю, так і фактором інтересу до цієї інформації (ефект комічності), або ж фактором виявлення маніпуляцій чи постановочного інтерв'ю. Також КН на фоні різних лінгвокультур яскраво демонструють відмінності й спільні риси останніх. Відтак, **мета дослідження** – встановлення особливостей спортивних відеоінтерв'ю і типології комунікативних невдач у них в українській і німецькій лінгвокультурах за причинним чинником і структурними рівнями цього жанру.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасної лінгвістики на вивчення когнітивно-дискурсивних феноменів у жанрах теле- й інтернет-дискурсу та когнітивно-семіотично-мовних механізмів досягнення кооперативності за Г. П. Грайсом у спілкуванні представників різних соціумів. Мовлення спортивних

журналістів і діячів у СБІ потребують детальних досліджень з огляду на те, що вони рясніють КН. Таким способом можна випрацювати критерії якісного інтерв'ю, як і успішного діалогу загалом.

Лєвова частка досягнень у дослідженнях усного мовлення належить американським ((Г. Сакс, Е. Шеглофф, Г. Джефферсон, Ч. Гудвін, Дж. Херітедж, А. Померанц, К. Хез) та німецькомовним лінгвістам (П. Ауер, Й. Бергман, А. Депперманн, Л. Мондада, В. Кальмайер, Ф. Шутце). На протигагу цьому, лінгвістичні дослідження мовленнєвих жанрів в Україні сфокусовані на матеріалі художньої літератури, публіцистики або побутового дискурсу, не враховуючи усного мовлення, яке представлене у теле-, радіо-й інтернет-дискурсі, зокрема на *YouTube*.

Упритул зіштовхнувшись із труднощами у дослідженні усного мовлення, виявлено такі головні причини незначної кількості праць з медіалінгвістики в Україні: 1) нестача матеріалу українською мовою (на щастя, в останні роки ситуація покращується, але аналізувати мовлення українського телебачення доволі складно, оскільки винятково українськомовні телепередачі займали і частково займають незначну частину контенту); 2) знайти ток-шоу, інтерв'ю, бесіди винятково українською мовою (навіть якщо журналіст говорить українською, то відповіді респондентів здебільшого звучать російською) складно; 3) відсутність баз даних уже транскрибованого «готового» українського мовлення; 4) кропіткий, тривалий і не завжди захоплюючий процес транскрибування усного мовлення; 5) відсутність єдиного підходу до транскрибування, як і труднощі аналізу відеоматеріалу.

Проблемним є й те, що українські спортивні інформативні жанри рідко конкурентноспроможні з американськими, європейськими і російськими, які широко представлені в українських ЗМІ, особливо в інтернет-виданнях. А також в “Україні не існує ні одного навчального закладу, який би готував спеціально спортивних журналістів чи коментаторів. Більшість сучасних українських спортивних журналістів – це спортивні фанати з освітою різного профілю” [5]. На більшості телеканалів спортивні новини інтегровані у загальний новинний потік, а не виокремлені в спецрубрику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На часі є дослідження людського простору, що конститується індивідами у спілкуванні, які грають відповідні комунікативні, соціальні, міжособистісні, ідеологічні, психологічні ролі. Такій антропозорієнтованій парадигмі досліджень мови найповніше відповідає екзистенційна феноменологія, тобто пізнання сутності об'єктів світу і прояснення змісту речей [3: 36]. Тому вивчення КН у СБІ зосереджено у двох векторах, а саме у сфері контрастивної медіалінгвістики з урахуванням теорії мовленнєвих жанрів і прагматики загалом та у сфері комунікативної девіатології на перетині з комунікативною лінгвістикою.

Конкретно певні аспекти спортивних інтерв'ю досліджували М. Василенко [5], О. Корольова [8] та Л. Карпець [7], Й. Томас [15] та автори збірника “Sport, Sprache, Kommunikation, Medien: interdisziplinäre Perspektiven” за редакцією Й. Борна і Т. Глонінга [16].

Над питанням комунікативних проблем в інтерв'ю частково працювали Дж. Фрідріхс та У. Швінгес [9] та М. Галлер [13]. Останній запропонував можливості виправлення

невдача або навіть методи порятунку в інтерв'ю: наслідковий замість причинового підходу в інтерв'ю і розмова про розмову (тобто метакомунікація) [13]. Окрім вивчення українського прямого спортивного телерепортажу [1], КН у сфері спорту не були дотепер предметом лінгвістичних досліджень, зокрема контрастивних.

Виклад основного матеріалу. Контрастивне дослідження проводимо у таких аспектах: а) у міжкультурному зв'язку між медійним використанням мови в різних комунікативних спільнотах; б) інтрамедіально між різними форматами мовлення або авторами в межах одного ЗМІ.

Вибірку відеоінтерв'ю у дослідженні зроблено за такими критеріями: за кількістю переглядів користувачів інтернету на відеоплатформі *YouTube* (тобто за популярністю, це переважно смішні та недолугі відео, які завойовують велику аудиторію), за ключовим словом (*невдача, непорозуміння, скандальне інтерв'ю, сенсація, ганьба, Ausraster, Zoff, Wut, Skandal, Sensation* тощо), за подібними посиланнями і рекомендованими відео після перегляду уже знайденого матеріалу і за відеоматеріалами про певних особистостей (скандальних, конфліктних, одіозних).

Емпіричну базу дослідження становлять по 300 відеоінтерв'ю за період з 2000 до 2018 року загальною тривалістю 42 год. 7 хв. 40 с українською і німецькою мовами. Аналізуючи емпіричну базу дослідження, визначено таку тематику відеоінтерв'ю на *YouTube* в українській (далі – УЛК) і німецькій (далі – НЛК) лінгвокультурах: політика (48 % УЛК і 28 % НЛК), культура (37 % УЛК і 48 % НЛК), спорт (9 % УЛК і 13 % НЛК), інше (6 % УЛК і 11 % НЛК). З 300 досліджуваних у кожній ЛК виявлено 224 (74,7 %) інтерв'ю в УЛК і 203 в НЛК (67,7 %), у яких зустрічаються КН. Останні наявні фактично у всіх спортивних відеоінтерв'ю в обох ЛК. Тому особливу увагу звертаємо на типові КН саме у сфері спорту і пропонуємо короткий аналіз лише на окремих прикладах з відеоінтерв'ю у зв'язку з обмеженим обсягом публікації.

Щодо лінгвістичної термінології, то вважаємо, що така дефініція комунікативного порушення, як девіація, є універсальним і узагальнюючим терміном [2], який поширений у східноєвропейському мовознавстві. Комунікація, з іншого боку, спрямована на порозуміння, і її доцільно оцінювати відповідно до критеріїв успішності або неуспішності. КН можуть ґрунтуватися на соціальних конфліктах або призводити до них. Причинами також можуть бути лінгвістичні відхилення (девіації). Тому в спілкуванні вважаємо за краще використовувати поняття КН, що може бути викликане різними порушеннями спілкування. Відтак, під КН у широкому смислі розуміємо відхилення у зв'язку з порушенням мовних норм, конвенцій мови, стратегій та імплікатур дискурсу в нормальних станах свідомості [2: 18]. У більш вузькому сенсі (на рівні стратегії) КН є відмінностями в очікуваннях, тобто комунікативними порушеннями, що складаються з відмінностей у цінностях між тим, що думає мовець, і тим, що розуміє адресат.

Зокрема Г.-Й. Нетцер наголосив, що “інтерв'ю є найважчою формою праці журналіста взагалі. Воно вимагає точної тематичної підготовки, але й найбільшої стриманості щодо власного знання. Вимагає таланту контакту, впевненості у собі і такту. Воно вимагає також енергійності і цілеспрямованості у веденні розмови, як і пристосування до того чи іншого співрозмовника, до атмосфери чи ситуації” [14].

Спортивне інтерв'ю займає важливе місце серед інформаційних жанрів поряд із заміткою (чи новиною), репортажем і звітом та характеризується оперативністю, точністю і компактністю відображення реальних подій у світі спорту. Існує інтерв'ю-монолог, інтерв'ю-звіт, інтерв'ю-діалог, інтерв'ю-зарисовка, інтерв'ю-анкета, прес-конференція, бесіда за 'круглим столом'. Конкретно у сфері спорту – це інформаційне інтерв'ю, портретне інтерв'ю, експертне інтерв'ю, проблемне інтерв'ю, прес-конференція [5]. Однак межі між цими видами розмиті, або ж в одному виді інтерв'ю наявні ознаки кількох інших.

Грунтуючись на аналізі інтерв'ю, виокремлюємо такі КН у СВІ загалом:

1) за фактором виникнення: а) спричинені інтерв'юером, б) респондентом і в) комунікативним шумом;

2) за фактором сприйняття і виявлення того, для кого це є власне порушенням або ж невдачею: а) для інтерв'юера (адресанта), б) респондента (адресата) і в) глядача інтерв'ю (фактичного адресата).

Також дослідники розрізняють структурні рівні у комунікативних жанрах, на яких фіксуємо КН: зовнішньоструктурний, внутрішньоструктурний і ситуативний рівень реалізації [10: 201] і які нижче розглянемо детальніше:

1. До зовнішньої структури зараховують соціальне середовища, в якому відбувається комунікація, конкретну групу (наприклад, студенти), установу (наприклад, університет), гендерну належність (наприклад, розмова серед жінок), тобто всі чинники, пов'язані з контекстом, які не утворені в інтеракції. Це може бути як місце і час зустрічі, так і одяг. На зовнішньоструктурному рівні важлива роль саме комунікативно-соціального середовища.

2. Внутрішня структура охоплює вербальні та невербальні внутрішньожанрові компоненти комунікативної події. До вербальних належать фонологічні варіанти, лексико-семантичні феномени, морфосинтаксичні елементи, діалекти, стилістичні і риторичні фігури, структури членування текстів, ідіоми, тематичні блоки, а до невербальних – просодика, специфіка голосу, жести та міміка.

3. До ситуативного рівня реалізації належать "феномени, які стосуються інтерактивного контексту діалогічного обміну між комунікантами і секвенційного характеру висловлень" [10: 203]. Це – інтерсуб'єктивно-ситуативна проміжна структура, яку називають "ситуативним рівнем реалізації" [12] або "рівнем взаємодії" [10: 16]. На цьому рівні йдеться про послідовність окремих висловлень і про поділ права говорити, про зміни тем, але і про те, в яких відносинах комуніканти з особами, про яких говорять. Тобто маються на увазі класичні питання конверсаційного аналізу, як-от: секвенційність, зміна мовців, парні секвенції, переважаючі структури, формат висловлювання і статус комунікантів та реакції реципієнтів [11: 17], тобто моделі адресанта й адресата.

Загалом, ці рівні за С. Гюнтер 'перекривають' паспорт жанру Т. Шмельової у доповненні Ф. Бацевича [1] і Х. Дяків [6]. Тобто, до зовнішньої структури зараховуємо такі реєстрові чинники, як специфіка каналу комунікації (форма і сфера вживання, зміст події жанру і простір комунікації), комунікативні минуле і майбутнє, комунікативні мету і смисл, до внутрішньої – засоби реалізації, а до проміжної – моделі адресанта

й адресата і жанрову тональність. Тому надалі розглядатимемо СБІ в УЛК і НЛК, зважаючи на: жанрово-мовну специфіку СБІ, КН за критерієм виникнення чи фактом невдачі і КН на одному зі структурних рівнів.

Аналіз спортивних відеоінтерв'ю відеохостингу *YouTube*, а саме теле- і *YouTube*-інтерв'ю за 2000–2018 роки, дає підстави виокремити їх особливості. У *YouTube* переважають короткі за тривалістю СБІ, переважно відео від 2 хв до 10 хв, лише 15 % від усіх становлять СБІ тривалістю від 20 до 60 хв в обох ЛК. Тематично вони поділяються на СБІ з футболістами, їхніми тренерами, іншими спортсменами, спортивними журналістами, промоутерами тощо. Коментатори – переважно журналісти з досвідом в інтерв'ю у НЛК і як досвідчені, так і початківці в інтерв'ю в УЛК. Субтитри наявні частіше у НЛК. Важливим аспектом є мультимодальність СБІ, яка підтверджується наявністю відео і коментарів після нього в обох ЛК, але суттєво частіше у НЛК. СБІ з іноземцями – часті, що відображає певну мовну специфіку у спілкуванні з носіями мови, зокрема спрощене спілкування. СБІ зорієнтовані на особливе коло глядачів, які 'посвячені' у спортивну тематику, знають попередні ситуації у тих чи інших змаганнях, володіють попередніми знаннями про спортивних діячів і їх взаємовідносини.

Час і місце СБІ відіграють особливу роль, переважно це відео після матчу, яке має такі ознаки, як спонтанність мовлення, ситуативність, динамізм зображуваних подій та емоційність. Тому типовість ситуацій – це ейфорія або розчарування комунікантів. Журналіст часто позиціонує себе як одного із вболівальників і тому як представника глядачів. СБІ часто спрямоване на комунікативне минуле, тобто на результати попередньої гри чи складу команди або зміни клубу, однак містить і питання про плани або прогнози на майбутнє.

Зазвичай, інтерв'ю вимагає певної структури: вступ про респондента або подію, представлення (інтерв'юера і) респондента, спершу простіші запитання, ключові питання, завершення, прощання. За О. Борисовим інтерв'ю загалом властива така побудова [4: 212], яка є спільною в УЛК і НЛК: 1) *початок* – встановлення контакту інтерв'юера зі співрозмовником (часто представлення) та повідомлення теми; 2) *основна частина* – інформаційне ядро інтерв'ю, яке містить факти, явища, докази, оцінки тощо; 3) *висновки/кінцівка* – підбиття підсумків, вираження вдячності за інтерв'ю, побажання тощо.

Виявлено специфіку засобів реалізації на таких рівнях:

1) фонетичний рівень – фонетичні особливості або відхилення мовлення певного комуніканта, особливості носіїв мови з різних регіонів або носіїв мови;

2) лексико-граматичний рівень – наявність прикметників і прислівників на позначення оцінної лексики, займенники *ми/wir* (*uns/unser, unsere, нас/нам/наш*) або дієслова в першій особі множини, особистісні звертання, наявність вставних слів, часток, сполучників, фраз на позначення вираження власної думки, вигуків здивування, згоди, незгоди тощо, прислівників, які відтворюють високий ступінь інтенсивності ознаки, розмовна лексика, сленг, суржик, фахова спортивна лексика, англіцизми;

3) синтаксичний рівень – еліптичні речення, риторичні запитання, питання відкритого типу, спонукальні речення, однорідні члени речення. Чіткіші запитання і висловлювання інтерв'юерів, складні речення більше в НЛК;

- 4) стилістичний рівень – повтори, парцеляція, інверсія, апозиопезис, еліпсис;
- 5) невербальні засоби – надмірні міміка та жести респондентів;
- 6) стратегічно-тактичні засоби – закриті питання, спонукування у формі наполягання на відповіді, 'витагування' відповіді, провокаційні питання.

Як вже згадувалося вище, виявлено КН за фактором їх виникнення, тобто спричинені:

I. Інтерв'юером, адже "рівень інтерв'ю відображає завжди рівень інтерв'юера, а не рівень респондента", як стверджує Андре Мюллер [14], з чим важко не погодитися. Виявлено такі фактори, які залежать від інтерв'юера і впливають на успішність СБІ:

1. На зовнішньо-структурному рівні:

1) низький рівень якості підготовки загалом. Це стосується УЛК, де журналісти здебільшого нефахівці у галузі спортивної журналістики через відсутність такого навчального напрямку;

2) нестача комунікативної компетенції, особливо невміння поставити запитання простежується в обох ЛК. Інтерв'ю відбувається як словесна 'перепалка' (не у форматі запитання-відповідь), інтерв'юер не намагається налагодити перебіг інтерв'ю (пасивність, відсутність когнітивних зусиль під час ведення інтерв'ю, порушена жанрова специфіка). Саме він повинен повернути розмові спокійний тон, залагодити конфліктну ситуацію та продовжити інтерв'ю:

"Журналіст: (перебив інтерв'юера) ... Ну видно було, що дійсно команда першої ліги я заглянув там вони мають три поразки. Де вони умудрилися ці... (інтерв'юер перебиває)" (Інтерв'ю-2 Таврія – Металург, 08.09.2018);

"Huub Stevens: Ne-ne, Sie sind nicht der Einzige, aber Sie fragen jedes Mal das Gleiche. Sie stellen immer die gleichen Fragen.

Stefan Hempel: Das stimmt nicht! Wir fragen jedes Mal was anderes.

Huub Stevens: Jeden Tag kommt die gleiche Frage, ja? Und von Sie und von anderen" (Huub Stevens WUT-INTERVIEW, 06.03.2015);

3) егоцентрична підготовка інтерв'юера. Що більший страх, напруження чи антипатія респондента, то гірша якість його відповідей. Тому інтерв'юер зобов'язаний попередньо налаштувати респондента на розмову, а не починати інтерв'ю несподівано і спонтанно. Власні переконання журналіста зайві, ідеологізованість журналіста або його надмірна ідентифікація з представником вболівальників перешкоджає об'єктивності. Незрозуміла і неструктурована попередня розмова для налаштування респондента також шкодить інтерв'ю, якщо інтерв'юер, до прикладу, не повідомив завчасно причину, час і канал виходу інтерв'ю респондентові:

"Журналіст: Віталій Володимирович, є регламент і, чесно кажучи, вболівальники та й ми, журналісти, за Вами скучили, давно Ви не відвідували прес-конференції, флеш-інтерв'ю не давали ...

Віталій Кварцяний: Вам нема що робить більше вообщє? Ви, ваш канал "Футбол" тільки слідите за мною. Ви дивиться, як футбол розвивається, яку куда, що. Вас тут 15 журналістів камери наставили, за мною слідять всю ігру..." (Віталій Кварцяний: Канал 'Футбол' бегає за мной с 15 камерами, 11.09.2016);

4) комунікативна невдача як стратегія і мета журналіста характерна в обох ЛК. Усмішка як реакція на переривання респондентом інтерв'ю свідчить про те, що інтерв'юеру вдалося досягти цілі інтерв'ю – спровокувати та вивести із себе респондента. Респондент піддався на провокацію інтерв'юера:

“Наталка Пісня (емоційно і жестикулюючи): Володя, у мене до Вас абсолютно нежіноче питання. От чому Ви його не вклали? Я на Вас ставила, на сьомий і восьмий раунд. . .

Володимир Кличко: Я понимаю критику” (Після бою з Поветкіним Володимир Кличко був готовий зав'язати зі спортом 11.10.2013);

“Laura Wontorra: Die Mannschaft hat sehr müde gewirkt heute. Ist das vielleicht mal an der Zeit, die Taktik mit Ihnen als einzige Spitze zu überdenken?

Marko Krotz: Was bist du für ein Vogel? Ich meine, ohne mich werde in der nächsten Saison gehen Padeborn spielen oder was wahrscheinlich liegt am Trainer, der uns die ganze Woche lang so dermaßen schleift, dass er beim Heimspiel nicht mehr übrig dafür ist.

Laura Wontorra (lacht): Weiß gering, was ich dazu noch sagen soll. Zurück zu dir ins Studio, Katrin” (Marko Krotz rastet bei SKY aus, 22.11.2013);

2. На внутрішньоструктурному рівні, а саме – на лексико-граматичному і синтаксичному (накладання мовних засобів, тавтологія, неповне пояснення) в УЛК:

“Журналіст: Ви опять забили сьогодні жодного, хоча могли, ну там, 10 забити, як мінімум. Весь фарт там залишили, проти Миколаєва?” (Кварцяний: Ходив як лох по стадіону хвилин зо десять!, 02.11.2015);

“Журналіст: Футболіст, який ‘кажен’ матч переживає за свою команду. Пане Михайло, скажіть взагалі, які настанови Вам давав тренер, коли Ви виходили? У Вас один момент сьогодні били і Ви забили” (Металіст – Карпати. Емоційне інтерв'ю Кополовця, 11.11.2012).

3. На проміжному рівні:

1) ‘Фатальні’ вступні і подальші запитання (частіше у НЛК). Насправді перші запитання повинні бути без провокації і конфронтації, за канонами журналізму спершу ставлять приємні, а тоді переходять до складних питань. Це стосується і подальших тактичних невдач – це погано сформульовані чергові запитання, надто важкі або складні запитання, агресивні, неконкретні, які часто містять неправдиву інформацію:

“Gerhard Krabath: 0:4 gegen GAK ... Herr Neukirchner, wie froh sind Sie, dass der Schiri endlich abgepfiffen hat?

Günther Neukirchner: Was soll dei Frog jetzt sein? Für wos ist die Frog, erklären's mer des?! Soll i mi jetzt freuen, wenn wir 4:0 verlieren oder wos? Bei uns haben ein paar die Hosen voll, wir machen kapitale Eigenfehler, mehr brauchn mer net sagen. Aber die Froge brauchen's mer a net stölln.

Gerhard Krabath: Haben Sie nicht Angst gehabt vor einer noch höheren Niederlage? Den Eindruck hatte man jetzt zum Schluss?

Günther Neukirchner: Des is die nächste depperte Frog! Fällt Ihnen nix Gescheiteres ein jetzt?” (Günther Neukirchner Komplettes Interview, 27.02.2005).

II. Респондентом, що особливо яскраво виражено у післяматчевих інтерв'ю з емоційними респондентами – гравцями і тренерами – на таких рівнях.

1. На зовнішньоструктурному рівні:

1) стратегічно – в комунікантів різні очікування щодо інтерв'ю (мета флеш-інтерв'ю для журналіста – не обговорення результатів матчу, а отримання емоційних коментарів, респондент часто взагалі не налаштований на розмову після невдалої гри і відверто говорить про це):

“Kevin Kuranyi: Wollen Sie mir verarschen oder wie?

Journalist: Ne, das ist ernst gemeint.

Kevin Kuranyi: Diese Antwort brauchen Sie mir nicht zu stellen.

Journalist: Frage...

Kevin Kuranyi: Diese Frage brauchen Sie mir nicht zu stellen” (Kevin Kuranyi und die Scheiss-Fragen, 05.05.2010);

2) порушення максим повноти, якості і манери спілкування та принципу ввічливості загалом. Обурений респондент на побажання інтерв'юера в кінці розмови реагує негативно і неввічливо, порушуючи норми етикету в обох ЛК, але частіше у НЛК. Респондент часто відмовляється спілкуватися з журналістом та перериває інтерв'ю, різке висловлювання в бік інтерв'юера:

“Журналіст: Цікаво за Вами спостерігати...

Віталій Кварцяний: Цікаво? Я вам що, дурачок який?

Журналіст: Цікавий тренер...

Віталій Кварцяний: Та пішов...!” (Віталій Кварцяний: Канал ‘Футбол’ бегаєт за мной с 15 камерами, 11.09.2016).

“Stefan Hempel: Alles Gute!

Huub Stevens: Von mir nicht!” (Huub Stevens WUT-INTERVIEW, 06.03.2015);

2. На внутрішньоструктурному рівні:

1) фонетичному – часто це стосується мовлення іноземців, жанрової тональності, порушення в артикуляції повідомлення через незрозумілу вимову, нерозбірливість, через діалекти або сильний акцент респондента (*я не розумію*, австрійський варіант, французький, голландський акценти, [st] і [sp] замість [ft] і [fp]: *verstehen* тощо):

“Олександр Хижняк: Далеко не потрібно ходити, це наші українські чемпіони, олімпійські чемпіони: Вася Ломаченко, Олександр Усїк. Це приклад, я вважаю, для кожного спортсмена, який починає свій шлях на шляху до олімпійських медале” (Олександр Хижняк... в гостях ‘Сніданку з 1+1’, 16.04.2015);

“Günther Neukirchner: Was soll dei Frog jetzt sein? Für was ist die Frog, erklären’s mer des?! Soll i mi jetzt freuen, wenn wir 4:0 verlieren oder was? Bei uns haben ein paar die Hosen voll, wir machen kapitale Eigenfehler, mehr brauchn mer net sagen. Aber die Froge brauchen’s mer a net stölln” (Günther Neukirchner Komplettes Interview, 27.02.2005);

2) лексико-граматичному:

а) українсько-російський суржик фактично у кожному СБІ (*іздіваються, безобразіє, слідять, вообщє*);

б) граматичні помилки (неузгоджені займенники, неправильний порядок слів):

“Armin Assinger: Ich muss 35 Jahre alt, ich habe lange gespielt Fußball. Aber ich noch nie gesehen eine Spiel genau heute. Für mich das ist nicht Profimannschaft, das ist nicht

Profifußball – unglaublich. Und ja, für mich müsse ungefähr eine Stunde keine schieß ein Tor, keine Ball für mich, keine Pass. Die Mannschaft weiß nicht welche Position in Platz, keine Systeme, gar nichts. Ich habe noch nie gesehen eine Fußball genau heute” (Armin Assinger gibt etwas entnervt ein Interview, 03.07.2009);

в) пейоративна лексика:

“**В’ячеслав Грозний:** ... Ви ж за футбол не будете говорити (нецензурна лайка) ... а шо Грозний сказав, ше якусь жовту пресу... а те, шо просто обворували команду, ви ж нічого не скажете!” (Грозный не сдержал эмоций, 20.09.2015).

“**Rudi Völler:** Die kriegen auch ihr Fett weg. Aber ich kann diesen Käse nicht mehr hören, immer nach jedem Spiel, ich kann es nur wiederholen, die mit diesem Tiefpunkt und noch einmal tiefer. ...Diesen Scheiß, der da immer gelabert wird, da sollten sich alle mal Gedanken machen, ob wir in der Zukunft so weitermachen können...” (Rudi Völler drückt ‘Waldi’ seine Meinung, 06.09.2003);

г) перехід до інтерв’юера з *ви* на *ти*:

“**Журналіст:** Ви після двох останніх матчів Чемпіонату України не приходили на флеш, на прес-конференцію. Зараз ми засумували за Вами. Ви за нами також?

Віталій Кварцяний: Я знаю, що **ти** любиш, Діма, багато питань задавати, але я тобі скажу, що ви, як берете розслідування, слідкуєте за моїми рухами, діями, то прослідкуйте за діями тих організаторів, які робили відповідні за ... прес-конференцію” (Кварцяний: Ходив як лох по стадіону хвилин зо десять!, 02.11.2015);

“**Marko Krotz:** Was bist **du** für ein Vogel?” (Marko Krotz rastet bei SKY aus, 22.11.2013);

г) мимовільна заміна складу фразеологізму (*Salz* замість *Haar*) тощо:

“**Uli Hoeneß:** ...Und hört endlich mal auf, in jeder Suppe ein Salz zu finden!” (Scheißfrage!: Uli Hoeneß, 16.12.2017).

д) синтаксичному: еліптичні речення, риторичні питання, реакція зустрічним запитанням та закидами інтерв’юера:

“**В’ячеслав Грозний:** Ви боїтеся говорити! А Ви чого не говорите?! Ви чо мовчите?! Чому 100 % пенальті (нецензурна лайка) ... вся Україна бачить!!!” (Грозный не сдержал эмоций, 20.09.2015);

“**Matthias Folkmann:** Ist es jetzt nicht besonders höflich, Peter Pacult ...

Peter Pacult: Waren Sie höflich?! Waren Sie jetzt höflich?! Wie können Sie Markus Katzer fragen, Trainer Pacult freut sich nicht über 1. Platz? Ist es freundlich?!” (Legendäres Peter Pacult Interview, 05.12.2009).

3. На проміжному рівні:

1) довгі монологи-тиради порушують принцип інтерактивності частіше в УЛК:

“Журналіст: Ви вже перед матчем розуміли, що таке буде?

Михайло Кополовцев: Розуміли, при чом тут. Понятно, команда буде іграти зараз, важні ігри зіграла, підустала. Зараз команда буде грати з Баєром, тре відпочити, понятно, шо судді будуть симпатизувати мінімум. Сюда можна не їхати іграти. Сюда можна не їхати. Єслі ми вам не нужні, ще раз говорю. Давайте ми не будем іграти... іграйте вот 5 команд, вот между собою играйте, вот ета наш рiгiон i всьо. Зачем мучати i iздiваться над командой, зачем? Ми ж тоже, в нас тоже є діти, сім’ї, які переживають. Просто

іздвательство над футболем вот еті судді і даже (говорить нерозбірливо) ... в кожній грі пенальті, в кожній грі удаленіє, 90 мінута. Зачем? Зачем оце нада? 90 мінута – удаленіє, чому? Просто тут люди, каже, ... нецензурна брань, нецензурна брань, шо він йому сказав? Шум... ‘Металіст’ матюкається, кричить, нічо... А наші ... пажалуста. Без шансов, можна сюда не їхати!

Журналіст: Дякую Вам, Михайле, за відверте інтерв'ю” (Металіст – Карпати. Емоційне інтерв'ю Кополовця, 11.11.2012);

2) неправильне отримання повідомлення через неправильне його тлумачення, перехресні відповіді, недоречна відповідь на поставлене запитання. Респонденти відповідають не на запитання інтерв'юера до себе, а до іншого співрозмовника:

“**Matthias Stach:** Als letztes versteht ihr euch wirklich so gut, wie alle sagen?

Mischa Zwerew: Ja, mit der Schenkelverletzung auf Rasen... das ist natürlich ... das ist tough. ... Das ist ein bisschen unglücklich vom Timing, aber so ist es ...

Matthias Stach: (говорить нерозбірливо).

Alexander Zwerew: Wir verstehen uns unglaublich. ... Wir machen fast alles zusammen. Wir machen wie beste Freunde, nicht nur Brüder, deswegen...” (Ексклюзив: Скандалінтерв'ю mit Alexander & Mischa Zverev 29.06.2018);

3) уточнення інтерв'юера через відсутність вже другої відповіді (п. 3–4 унаочнює спільний приклад нижче);

4) респондент постійно перебиває інтерв'юера, не даючи можливості повністю поставити чи уточнити своє запитання, переривання інтерв'ю:

“Журналіст: Запитання щодо невдалої гри і заміни...

Віталій Кварцяний: Ничего не могу сказать...

Журналіст: Перепитування інтерв'юера щодо поставленого запитання. Але ж вболівальники хочуть почути думку тренера.

Віталій Кварцяний: Які вболівальники, які? ... (одночасно з наступною реплікою журналіста).

Журналіст: ...в прямому ефірі...

Віталій Кварцяний: Будет пресконференція... минут 10, я скажу...

Журналіст: Вболівальники, які біля телеекрану.

Віталій Кварцяний: ‘Привет!’ вболівальникам.

Журналіст: Запитання про інвестора

Віталій Кварцяний: Все, спасибо, давай, будь здоров, на пресконференції ‘Волині’. (Респондент подає руку і йде)” (Емоційне інтерв'ю Кварцяного після матчу 11.07.11);

“**Matthias Folkmann:** Ich würde mich gerne rechtfertigen, bin aber so nett, dass ich Ihnen immer das Mikrophon hinhalte, ist okay. Wollen wir trotzdem über die Partie reden oder sind sie einfach sauer auf mich und wir beenden das?

Peter Pacult: Ich bin sauer auf Ihnen.

Matthias Folkmann: Na gut, dann seien Sie sauer auf mich. Ich gratuliere trotzdem...

Peter Pacult: Sie brauchen nicht zu gratulieren!

Matthias Folkmann: Okay” (Legendäres Peter Pacult Interview, 05.12.2009).

5) некомпетентна і нефактова відповідь:

“Журналіст: (запитання про завдання на сезон)...

Віталій Кварцяний: Завдання? Не знаю завдання...” (Емоційне інтерв’ю Кварцяного після матчу 11.07.11);

“**Journalist:** Aber das kann ja nicht das Niveau sein, was sie sich vorher ausgerechnet haben. Wenn man jetzt ins Viertelfinale einzieht, dass man sich noch steigern muss, denke ich, dürfte auch Ihnen klar sein, oder?

Per Mertesacker: Was wollen Sie jetzt von mir? Was wollen Sie jetzt – also – so kurz nach dem Spiel? Das kann ich nicht verstehen!” (FIFA WM 2014 – Per Mertesacker im ZDF-Interview nach dem Algerien-Spiel, 30.06.2014);

б) вдає, що не почув та не розуміє запитання (награна ситуація) частіше в НЛК:

“**Gerald Saubach:** Roman Wallner war lange nicht zu sehen vorne. Hätte man vielleicht früher wechseln können oder Sie werden jetzt sagen, es kommt auf die Spielweise draufan, nicht wieviele Stürmer spielen, einen zusätzlichen Stürmer bringen?

Huub Stevens: Können Sie bitte diese Frage wiederholen, weil jetzt verstehe ich es wirklich nicht? Mit wie vielen Stürmern haben wir heute wieder gespielt? Äh-Äh-Äh-Äh ... Bitte ... wiederholen das nochmal!?” (Huub Stevens ist sauer, 14.11.2010).

III. Комунікативним шумом (або інформаційним), тобто це – різні форми перекручування, деформування, змін у повідомленнях, які ускладнюють процес передавання та/чи сприйняття інформації в комунікації. Загалом – це первинно фізіологічні, маніпулятивні, психологічні та семантичні шуми [1: 223]. Такі порушення передачі сигналу від інтерв’юера до респондента часто зумовлені фоновим шумом на стадіоні або у фан-зоні, що призводить до неправильного отримання повідомлення через погіршення слуху.

Також відволікання, візуальні перешкоди (під час невербального спілкування), технічні переривання сигналу, ‘нарізка’ питань/відповідей, відсутність початку та кінця розмови, одночасне мовлення ускладнюють сприйняття і розуміння інтерв’ю для глядачів. Адже справді нелегко зрозуміти питання без попередніх знань із сфери певного виду спорту чи клубу, щодо особистості респондента і попереднього контексту розмови. Частими в обох ЛК є і порушення в аспекті структури інтерв’ю, як відсутність завершення інтерв’ю або обрив відповіді респондента. Ймовірна їх причина – обмеження ефірного часу або нерелевантність продовження розмови.

Висновки. Проведений у статті аналіз спортивних відеоінтерв’ю українською та німецькою мовами дав підстави дійти висновку, що за структурою і специфікою засобів реалізації СВІ в УЛК і НЛК мають більше спільного, ніж відмінного.

Комунікативні невдачі – це типова і часто невід’ємна складова СВІ в обох лінгвокультурах. Для типології КН у відеоінтерв’ю варто враховувати як фактор виникнення КН (спричинені інтерв’юером, респондентом або комунікативним шумом, так і структурний рівень виникнення КН (зовнішньоструктурний, внутрішньоструктурний і ситуативний рівень реалізації).

У СВІ КН найбільш часті у післяматчевих коментарях футболістів і тренерів, які не готові сприймати критику. Критичні питання журналістів викликають емоційну реакцію, яка перешкоджає успішному спілкуванню. Переважають КН спричинені

інтерв'юером: 1) на зовнішньоструктурному рівні: нестача комунікативної компетенції й егоцентризм інтерв'юера, КН як стратегія і мета журналіста характерна в обох ЛК, низький рівень якості підготовки в УЛК; 2) на внутрішньоструктурному рівні на лексико-граматичному і синтаксичному (накладання мовних засобів, тавтологія, неповне пояснення) в УЛК; 3) на проміжному рівні: 'фатальні' вступні запитання: провокаційні, складні запитання, агресивні, неконкретні в обох ЛК, однак частіше в НЛК; **респондентом:** 1) на зовнішньоструктурному рівні (неналаштований на розмову респондент, порушення принципу ввічливості в обох ЛК), 2) на внутрішньоструктурному рівні (фонетично і лексико-граматично у немовців частіше у НЛК, лексико-граматично (українсько-російський суржик) в УЛК, граматичні помилки (неузгоджені займенники, неправильний порядок слів), пейоративна лексика, перехід до інтерв'юера з *ви* на *ти*, синтаксично: еліптичні речення, риторичні питання, реакція зустрічним запитанням та закидами інтерв'юеру в обох ЛК); 3) на проміжному рівні: довгі монологи-тиради порушують принцип інтерактивності і некомпетентні відповіді частіше в УЛК, неправильне отримання повідомлення через неправильне його тлумачення у НЛК і відсутність відповіді, перебивання інтерв'юера, переривання інтерв'ю і награна ситуація нерозуміння в обох ЛК; **комунікативним шумом:** на стадіоні або у фан-зоні, відволікання, візуальні перешкоди, технічні переривання сигналу, 'нарізка' питань/відповідей, відсутність початку та кінця розмови ускладнюють сприйняття і розуміння інтерв'ю для глядачів в обох ЛК.

Спостереження за мовленням журналістів і діячів у сфері спорту свідчать, що невдачі виникають як комунікативні, так і мовні (останні часті в інтерв'юерів і респондентів в УЛК, лише респондентів іноземців в НЛК). Найявна значна кількість невдач через спонтанність, емоційність, некомпетентність і мовну незграбність.

Перспективи використання результатів дослідження. Аналіз комунікативних невдач у спортивних відеоінтерв'ю в українській і німецькій лінгвокультурах можна екстраполювати як на інші види інтерв'ю і жанри діалогічного мовлення загалом, так і на інші мови у контрастивному аспекті, а також на дослідження у сфері комунікативного менеджменту, успішного перебігу комунікації та подолання кризових ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Бацевич Ф.* Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи : монографія / Ф. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2005. – 264 с.
2. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної девіатології / Ф. С. Бацевич. – Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. – 237 с.
3. *Бацевич Ф. С.* Філософсько-методологічні засади сучасної лінгвістики: спроба обґрунтування / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 2006. – №6. – С. 33–40.
4. *Борисов О. О.* Типологія британських та українських діалогових дискурсивних практик : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.17 / О. О. Борисов ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – 36 с.
5. *Василенко М. К.* Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі : дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.08 / М. К. Василенко. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2007.

6. Дяків Х. Ю. Мовленнєвий жанр 'застереження' та засоби його реалізації в українській і німецькій мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Х. Ю. Дяків ; наук. керівник Ф. С. Бацевич ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2012. – 19 с.
7. Карпець Л. А. Український спортивний жаргон: структурно-семантичний аспект : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна / Л. А. Карпець. – Харків, 2006. – 19 с.
8. Корольова О. В. Спортивні журнали незалежної України: сучасний стан, тенденції розвитку : автореф. дис ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.01 / О. В. Корольова. – Київ : Б. в., 2013. – 17 с.
9. Friedrichs J. Das journalistische Interview / J. Friedrichs, U. Schwinges. – Wiesbaden : VS Verl., 2005. – 323 S.
10. Günthner S. Gattungen in der sozialen Praxis. Die Analyse kommunikativer Gattungen als Textsorten mündlicher Kommunikation / S. Günther // Deutsche Sprache. – 1995. – 25/1. – S. 193–218.
11. Günthner S. Vorwurfsaktivitäten in der Alltagsinteraktion. Grammatische, prosodische, rhetorisch-stilistische und interaktive Verfahren bei der Konstitution kommunikativer Muster und Gattungen / S. Günther. – Tübingen : (Reihe Germanistische Linguistik 221), 2000. – 404 S.
12. Günthner S. Forms are the Food of Faith – Gattungen als Muster kommunikativen Handelns / S. Günthner, H. Knoblauch // Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie 46. – 1994. – H. 4. – S. 693–723.
13. Haller M. Das Interview / M. Haller. – 5. Aufl. – Konstanz, München: UVK, 2013. – 346 S.
14. Journalisten-Fehler: 10 grobe Fehler in Interviews. [Elektronische Ressource]. – Zugriff : <https://alles-ueber-interviews.de/journalisten-fehler-grobe-fehler-in-interviews/>
15. Thomas J. Denn sie leben ja voneinander: Analyse von Sport-Interviews im Zweiten Dt. Fernsehen u. im Fernsehen d. DDR / J. Thomas. – Frankfurt am Main: Lang, 1988. – 246 S.
16. Sport, Sprache, Kommunikation, Medien: interdisziplinäre Perspektiven. [Elektronische Ressource] / J. Born, T. Gloning. – Gießen, 2015. – Zugriff : http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2015/11823/pdf/LU_8_Born_Gloning.pdf

REFERENCES

1. Batsevych, F. (2005). *Linhvistychna henolohiya: problemy i perspektyvy: monohrafiya*. – L'viv: PAIS.
2. Batsevych, F. S. (2000). *Osnovy komunikatyvnoyi deviatolohiyi*. L'viv: L'vivs'kyi natsional'nyy universytet im. Ivana Franka.
3. Batsevych, F. S. (2006). Filososfs'ko-metodolohichni zasady suchasnoyi linhvistyky: sprobа obgruntuvannya. *Movoznavstvo*, 6, 33–40.
4. Borysov, O. O. (2017). *Typolohiya brytans'kykh ta ukrayins'kykh dialohovykh dyskursyvykh praktyk: avtoreferat dys. ... d-ra filol. nauk : 10.02.17*; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv.
5. Vasylenko, M. K. (2007). *Dynamika rozvytku informatsiynykh ta analitychnykh zhanriv v ukrayins'kiy presi: dys. ... d-ra filol. nauk: 10.01.08*. Kyiv: Kyivs'kyi natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka, 2007.
6. Dyakiv, Kh. Yu. (2012). *Movlennyyevyy zhanr 'zasterezhennya' ta zasoby yoho realizatsiyi v ukrayins'kiy i nimets'kiy movakh : avtoreferat dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.17*; наук. керівник F. S. Batsevych; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv.

7. Karpets', L. A. (2006). *Ukrayins'kyi sportyvnyy zharhon: strukturno-semantychnyy aspekt: Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01*; Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina. – Kharkiv.
8. Korol'ova, O. V. (2013). *Sportyvni zhurnaly nezalezhoi Ukrayiny: suchasnyy stan, tendentsiyi rozvytku: avtoref. dys ... kand. nauk iz sotsial'nykh komunikatsiy: 27.00.01*. Kyiv: B.v..
9. Friedrichs, J., Schwinges, U. (2005). *Das journalistische Interview*. Wiesbaden: VS Verl.
10. Günthner, S. (1995). Gattungen in der sozialen Praxis. Die Analyse kommunikativer Gattungen als Textsorten mündlicher Kommunikation. *Deutsche Sprache*, 25/1, 193–218.
11. Günthner, S. (2000). *Vorwurfsaktivitäten in der Alltagsinteraktion. Grammatische, prosodische, rhetorisch-stilistische und interaktive Verfahren bei der Konstitution kommunikativer Muster und Gattungen*. Tübingen (Reihe Germanistische Linguistik 221).
12. Günthner, S., Knoblauch, H. (1994). Forms are the Food of Faith – Gattungen als Muster kommunikativen Handelns. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 46, H. 4, 693–723.
13. Haller, M. (2013). *Das Interview*. 5. Aufl. Konstanz, München: UVK.
14. *Journalisten-Fehler: 10 grobe Fehler in Interviews*. Retrieved from <https://alles-ueber-interviews.de/journalisten-fehler-grobe-fehler-in-interviews/>
15. Thomas, J. (1988). *Denn sie leben ja voneinander: Analyse von Sport-Interviews im Zweiten Dt. Fernsehen u. im Fernsehen d. DDR*. Frankfurt am Main: Lang.
16. Born, J., Gloning, T. (2015). *Sport, Sprache, Kommunikation, Medien: interdisziplinäre Perspektiven*. – Gießen. Retrieved from http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2015/11823/pdf/LU_8_Born_Gloning.pdf

Стаття: надійшла до редакції 15.10.2018

прийнята до друку 13.11.2018

SPORTS VIDEO INTERVIEW IN UKRAINIAN AND GERMAN LINGUOCULTURES: CAUSES OF COMMUNICATIVE FAILURES

Khrystyna DYAKIV

Ivan Franko National University of Lviv,

Department of General Linguistics,

Department of Intercultural Communication and Translation,

1/343, 1/417 Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79001,

Phone: (0 322) 239 47 56

The problems of typology of communicative failures in sports video interviews in Ukrainian and German are examined. The subject matter, genre and language specificity of sports video interviews are defined, as well as the reasons of communicative failures in them, taking into account the perspectives of the interviewer and the respondent, as well as the communicative noise and structural levels of the genre (the level of external structure, of internal structure, and situational level of realization). Common and divergent features in the failures of sports video interviews in both linguocultures were established. It was found out that communicative failures are a typical and often an integral part of sports video interviews.

In sports video interviews, the following communicative failures caused by the interviewers prevail: the lack of communicative competence, strategically planned and 'fatal' introductory questions in both linguocultures, low quality of preparation, overlapping of language means and incomplete explanation in Ukrainian. The failures caused by the respondents are due to excessive emotionality, violation of the principle of courtesy in both linguocultures, phonetic, lexical and grammatical violations by the non-native speakers of German, Ukrainian-Russian surzhyk, pejorative vocabulary, shifting to first-name terms, elliptical sentences, rhetorical questions, counter questions, absence of response, interruptions, breaking of the interview and simulated misunderstanding in both linguocultures, long monologues and incompetent answers more often in Ukrainian, misinterpretation of the message in German. The failures caused by communicative noise: at the stadium or in the fan zone, distractions, technical interruptions of the signal, the 'cut-together' of interviews, the absence of the beginning and the end of the conversations, which complicates understanding of the interview for the viewers in both linguocultures. Observations of the speeches of both commentators and athletes indicate that both communicative and linguistic failures appear. The latter are frequent for both communicants in Ukrainian and foreign respondents in German linguoculture.

Keywords: communicative failure, sports video interview, Ukrainian linguoculture, German linguoculture